

Ontwerp advies 2022/3

Energiearmoede bij ouderen

Inhoudstafel

1. Inleiding	3
2. Ouderen als belangrijke doelgroep met het oog op energiearmoede en -efficiëntie	4
3. Knelpunten voor ouderen	6
1. Een betere begeleiding, ondersteuning en ontzorging van ouderen	6
2. Maak werk van een betere kwaliteit van alle Vlaamse woningen	11
3. Druk de woon- en energiekosten van ouderen.....	13
4. Samenvattend: overzicht beleidsaanbevelingen	18
Referenties	19

1. Inleiding

Sinds de zomer van 2021 zijn de energieprijzen in de Europese Unie duizelingwekkend toegenomen. Net zoals andere generaties krijgen ook ouderen te maken met torenhoge facturen die met een gemiddeld pensioen amper nog te betalen zijn. Veel van hen bezuinigen zo ingrijpend op hun energieverbruik dat ze een kille winter tegemoet gaan.

Er heerst veel schrik voor wat de toekomst zal brengen. Steeds meer mensen vrezen over onvoldoende financiële middelen te beschikken om hun woning nog te kunnen verwarmen. De forse toename van de energieprijzen zorgt ook voor een hogere inflatie.

Die financiële zorgen blijken ook uit de [cijfers van Tele-Onthaal](#). Steeds meer mensen voelen financieel het water naar hun lippen stijgen. Daarbij blijkt het vooral om 50'ers en 60-plussers te gaan. Ook de Vlaamse Ouderenraad ontving heel wat signalen van verontruste ouderen.

Zowel in Vlaanderen en België als in Europa dringen zich belangrijke beslissingen op het vlak van energie en klimaat op. De uitdagingen zijn immens. Vooral voor wie maatschappelijk kwetsbaar is. Ouderen moeten daarbij een belangrijke doelgroep zijn om oog voor te hebben: ze wonen verhoudingsgewijs veel vaker in verouderde, slecht geïsoleerde woningen, en botsen op heel wat barrières en onzekerheden die hen kwetsbaar maken voor energiearmoede. Bovendien vallen bepaalde groepen van ouderen ook buiten de recente maatregelen ter ondersteuning van de bevolking naar aanleiding van de hoge energieprijzen, zoals [reeds aangekaart werd](#) door ouderenverenigingen en andere middenveldorganisaties.

Daarom besliste de Vlaamse Ouderenraad zijn advies 2017/4 over energiearmoede bij ouderen te actualiseren. Voor dit advies verzamelde de raad heel wat ervaringen en getuigenissen van ouderen, en ging hij in gesprek met verschillende deskundigen op het vlak van wonen en energie. Op basis van deze gesprekken schetst dit advies de knelpunten rond energiearmoede en –efficiëntie waarop ouderen momenteel botsen. Om die knelpunten aan te pakken, schuift de Vlaamse Ouderenraad drie beleidsprioriteiten naar voren, met daaraan telkens specifieke aanbevelingen gekoppeld: de woon- en energiekosten van ouderen moeten worden verminderd, er dient werk te worden gemaakt van een betere kwaliteit van alle woningen in Vlaanderen en ouderen moeten kunnen rekenen op betere informatie op maat en op een sterkere begeleiding, ondersteuning en ontzorging op het vlak van wonen en energie.

2. Ouderen als belangrijke doelgroep met het oog op energiearmoede en -efficiëntie

Al van voor de piekende energieprijzen werden veel ouderen met energiearmoede geconfronteerd. Uit de Barometer Energie- en Waterarmoede 2022 blijkt dat **in 2020 al meer dan 1 op 4 ouderen in energiearmoede** verkeerde. Zij kunnen niet of nauwelijks hun energiefactuur betalen, hoewel velen onder hen hun verbruik al extreem laag houden uit vrees voor die facturen. Ouderen worden daarbij duidelijk harder getroffen dan andere leeftijdsgroepen:

Leeftijdscategorie	% in energiearmoede
0-17 jaar	11,7%
18-49 jaar	12,3%
50-64 jaar	15,6%
65-plus	27,5%
Totale bevolking	15,6%

De specificiteit van ouderen op het vlak van energiearmoede is het gevolg van een aantal uitgesproken knelpunten:

Ouderen wonen vaker in een niet of weinig geïsoleerde woning. In 2017 beschikte 42 procent van de 65-plussers nog niet over dakisolatie en had 56 procent geen muurisolatie. Ook op het vlak van vloer- en raamisolatie scoren ouderen beduidend slechter dan andere generaties (Van den Broeck, 2019).

Ouderen maken significant minder gebruik van hernieuwbare energiesystemen. In totaal wekte in 2018 slechts 8,2% van de 65-plussers hernieuwbare energie op. Dat aandeel lag op zowat de helft van het percentage voor de algemene bevolking (Heylen & Vanderstraeten, 2019). Bij 80-plussers ging het volgens het Steunpunt Wonen zelfs maar om 1,8%. Hun energiekosten worden dus niet gedrukt. Integendeel, veel ouderen wonen nog in een woning die verwarmd wordt met dure accumulatieverwarming, een groep die nu hard geraakt wordt door de afschaffing van het nachttarief.

Ouderen ervaren extra drempels om hun woning te renoveren. Slechts 1 op 4 van de 65-plussers voerde in de periode tussen 2007 en 2017 grondige renovatiewerken uit. Uit onderzoek blijkt dat de helft van de 65-plussers als reden om niet te renoveren aangeeft dat ze te oud zijn en twijfelen aan het nut van de investering. Andere redenen zijn dat ze het niet nodig achten, dat ze met financiële beperkingen te kampen hebben, dat de effecten de kosten niet waard zijn of dat er te veel administratieve rompslomp mee gepaard gaat. Vooral vanaf 75 jaar is de kans beduidend hoger dat ouderen opzien tegen een renovatie (Van den Broeck, 2019).

Ouderen zijn vaak onvoldoende geïnformeerd over energiecontracten en -tarieven. Uit de marktmonitor 2021 van de VREG, de Vlaamse energieregulator, bleek dat maar liefst 43% van de 65-plussers nog nooit van energieleverancier veranderde, tegenover 31% van de jongere generaties. Uit de cijfers blijkt dat zowel de digitale kloof als een meer algemene kennis- en informatiekloof hier een rol in spelen. In totaal gaf meer dan 1 op 3 ouderen aan niet de intentie te hebben om informatie te zoeken over de energiemarkt, wat bijna het dubbele is van het cijfer voor de algemene bevolking (34% tegenover 18%). Bijna de helft van de 65-plussers (48%) zag er bijgevolg ook geen baat in het komende jaar te veranderen van leverancier.

Vooraf alleenstaande ouderen zijn bijzonder kwetsbaar voor energiearmoede. Bij hen liep het risico op energiearmoede in 2019 op tot **43%**. In 68% van de gevallen gaat het bij deze alleenstaanden om oudere vrouwen. Vaak zijn dit vrouwen die na het overlijden van hun partner alleen achterblijven in een (te) grote woning, met een verminderd inkomen (Meyer & Coene, 2021).

Ook oudere huurders zijn kwetsbaar voor energiearmoede. Reeds voor de duizelingwekkende stijging van de energietarieven besteedde 71% van de oudere private huurders in Vlaanderen meer dan 30% van zijn inkomen aan woonuitgaven (Woonsurvey 2018). Een derde van de oudere private huurders houdt niet voldoende over om menswaardig te participeren in de samenleving (Heylen & Vanderstraeten, 2019).

Uit bovenstaande cijfers blijkt duidelijk dat ouderen, zowel met het oog op de Vlaamse klimaatdoelstellingen als in de strijd tegen energiearmoede, een **bijzondere doelgroep** moeten zijn binnen het energie- en woonbeleid op Vlaams en federaal niveau. Een doelgroep voor wie **extra beleidsinitiatieven op maat** nodig zijn. Daarbij is er nood aan maatregelen die de energiefactuur milderen, de kwaliteit en energie-efficiëntie van woning verbeteren en inzetten op een betere begeleiding, ondersteuning en ontzorging die tegemoet komen aan de barrières die ouderen ervaren.

Soms wordt de vraag gesteld of een oudere bewoner niet beter naar een **meer kwalitatieve, aangepaste woning** verhuist. De oude woning kan dan door nieuwe bewoners worden gerenoveerd. Hoe ouder men wordt, hoe minder evident dit echter wordt. Ouderen zijn vaak erg gehecht aan de buurt waarin ze wonen. Ze kennen de omgeving, hebben er een netwerk van sociale contacten opgebouwd en kunnen er soms rekenen op praktische hulp van hun burens. Verhuizen wordt dan vaak ervaren als het opgeven van een stukje van de eigen identiteit, en van het persoonlijke netwerk.

De bereidheid om op latere leeftijd nog te verhuizen kan worden bevorderd via **sensibilisering en verhuisbegeleiding**. Maar dan moet er ook geïnvesteerd worden in een voldoende ruim aanbod aan aangepaste comfortabele woningen en alternatieve woonvormen, liefst in de vertrouwde buurt. Daar ontbreekt het vandaag aan. Ouderen moeten erop kunnen vertrouwen dat ze ook in hun nieuwe stek hun zelfstandigheid kunnen bewaren en volwaardig kunnen deelnemen aan het maatschappelijke leven. Dit vereist de nodige voorzieningen in de buurt en een veilige en toegankelijke omgeving.

3. Knelpunten voor ouderen

Om de energie-efficiëntie van woningen te verbeteren en burgers te ondersteunen in de strijd tegen de hoge energieprijzen zijn er veel stimulansen en ondersteuningsmaatregelen genomen. Toch blijven er knelpunten en barrières bestaan waardoor heel wat ouderen een kwetsbare groep blijven op het vlak van wonen en energie. Aan de hand van ervaringen van ouderen schetst de Vlaamse Ouderenraad in dit luik de knelpunten rond energiearmoede en –efficiëntie waarop zij momenteel botsen. Op basis hiervan lijst de raad de voornaamste uitdagingen en aanbevelingen op.

1. Een betere begeleiding, ondersteuning en ontzorging van ouderen

Ouderen moeten op de hoogte worden gebracht van het belang van energie-efficiëntie en van de bestaande mogelijkheden op dit vlak. Daarvoor moeten eerst en vooral de informatiedrempels worden weggewerkt. Daarnaast is begeleiding en ontzorging door professionals cruciaal om ouderen de stap te helpen zetten om hun huis energetisch aan te passen. Daarom is inzetten op sensibilisering, informatieverstrekking, begeleiding en ontzorging van ouderen van groot belang.

Sensibilisering

“Waarom wordt er geen campagne gelanceerd om ouderen goed te informeren en tips te geven over hoe ze zelf zuiniger met energie kunnen omspringen? Benadruk daarbij de positieve gevolgen in plaats van op verstrengde normen te wijzen, want we zijn wel degelijk bekommerd om een betere toekomst. Voor onszelf én voor onze kleinkinderen!” - Mia

Sensibiliseringscampagnes kunnen ouderen bewust maken van het belang van energie-efficiëntie en hen praktische tips geven over hoe energie het best of het makkelijkst kan worden bespaard. Hoewel er in 2021 en 2022 met “Mee met de stroom” en “ikhebigimpact.be” al communicatiecampagnes geweest van respectievelijk de Vlaamse en de federale overheid, blijven veel ouderen nog met vragen zitten.

De Vlaamse Ouderenraad is daarom gewonnen voor een sensibiliseringscampagne over energie-efficiënt wonen en leven, die **op maat van ouderen** is uitgewerkt. Naast een digitaal luik moet er voldoende worden ingezet op andere kanalen waardoor ook minder of niet digitaal actieve ouderen worden bereikt en geïnformeerd. Ouderenverenigingen en –raden, lokale dienstencentra en thuiszorgdiensten zijn ideale partners om die informatie ook effectief tot bij kwetsbare ouderen te brengen.

Maak werk van een sensibiliseringscampagne over energie-efficiënt wonen en leven, die ouderen via verschillende kanalen bereikt

Laagdrempelige en proactieve informatieverstrekking en begeleiding

“Voor mijn pensioen was mijn verbruik oké. Toen ging ik ‘s morgens vroeg weg en kwam ik pas laat weer thuis. Nu zit ik veel meer thuis en moet ik uitzoeken wat ik kan doen. Het is niet eenvoudig om eraan uit te geraken en op eigen houtje te achterhalen welke formules het beste zijn voor je. Een energieloket? Geen idee waar ik dat moet vinden” - Marnik

“Ik woon in een deelgemeente op het platteland. Om informatie te krijgen, moet ik wachten tot de energieconsulent spreekuur heeft in een van de drie gemeenten. Voor ouderen als ik is de drempel om advies te krijgen veel groter geworden door de mobiliteitsproblemen.” - Dany

“Vroeger passeerde iedereen wel eens op het stadhuis, maar nu is alles op afspraak. De toegankelijkheid van loketten en de informatie is enorm verkleind. Het is nodig dat er actief naar mensen wordt toegegaan en dat ze worden opgevolgd, maar dan moet de overheid daar ook voldoende en continue middelen voor voorzien” - Annie

Veel ouderen zijn niet op de hoogte van de bestaande maatregelen en stimulansen om te renoveren, of zitten met vragen en weten onvoldoende waar ze moeten aankloppen. Die **vragen kunnen immers erg divers zijn**, gaande van vragen in verband met de renovatie van hun woning, over hun energiefactuur tot vragen over woningaanpassingen (een traplift, bredere deuropening, een inloopdouche, ...) om thuis te kunnen blijven wonen.

Voor ouderen is het belangrijk dat ze terecht kunnen bij een **woon- en energieconsulent** die tijdens een **persoonlijk gesprek** informatie verstrekt en op uiteenlopende vragen over wonen en energie kan antwoorden. Zo beschikken ze over een betere kennis over de mogelijkheden om te renoveren én verbetert hun attitude ten opzichte van het nut van energetische renovaties.

Het **laagdrempelige karakter** van een loket is een belangrijke sleutel tot het succes ervan. Voor ouderen die in een deelgemeente wonen, is het belangrijk dat er ook in hun nabijheid zitdagen worden georganiseerd en dat, als ze een afspraak moeten maken, ze dit telefonisch kunnen doen.

Voor ouderen die minder mobiel zijn, digitaal uitgesloten zijn, geen weet hebben over het bestaan van het aanspreekpunt of terughoudend zijn om hulp te vragen, is het belangrijk dat er wordt ingezet op een **outreaching, proactieve benadering** door de medewerkers van energiehuizen en maatschappelijk werkers. Opnieuw kunnen ouderenorganisaties, lokale dienstencentra en thuiszorgdiensten een belangrijke doorverwijs- en signaalfunctie opnemen.

Verzeker het laagdrempelig karakter van de woon- en energieloketten en versterk hun capaciteit om ouderen met een verhoogd risico op energiearmoede en een onaangepaste woning proactief te benaderen en te informeren

Kwaliteitsvolle dienstverlening via diverse kanalen

“Zelfs als je een persoonlijk contact verkiest, word je bijna verplicht om je via een digitaal kanaal te informeren. Want de laatste up-to-date informatie over de spreekuren is online te vinden. Ook al die aanvragen of aanpassingen die je allemaal online moet doen ... De complexiteit daarvan is ongelooflijk, zelfs als je er iets van kent. Belangrijke zaken zouden toch op papier beschikbaar moeten blijven. Digitaal is vluchtig. Vandaag meldt een website dat je ergens recht op hebt, maar morgen is de website aangepast en heb je geen poot meer om op te staan” - Annie

“Ik had een premie van Fluvius aangevraagd, maar niet digitaal. Toch kreeg ik hier enkel een online bericht over via MyFluvius, waar ik nog nooit een bezoek aan had gebracht. Ik kon dus niet weten wat er was fout gegaan en wat ik aan mijn aanvraag had moeten veranderen. Het is niet menselijk dat er enkel nog via digitale weg wordt gewerkt” - Nadine

Met het oog op die **kwaliteitsvolle dienstverlening** vraagt de Vlaamse Ouderenraad aandacht voor de drempel die heel wat ouderen ervaren bij strikt digitale aanvragen, zoals bijvoorbeeld voor MijnVerbouwPremie. Voor ouderen zonder e-mailadres is het bovendien ook erg moeilijk om hun dossier daarna zelf op te volgen. Daarom pleit de Vlaamse Ouderenraad voor een **papieren communicatie** bij mensen voor wie de digitale weg voor drempels zorgt.

Een kwaliteitsvolle en permanente dienstverlening vereist het **gebruik van verschillende kanalen**, zodat informatie en dienstverlening die cruciaal is voor mensen hun persoonlijke situatie en rechten ook via niet-digitale kanalen wordt aangeboden.

Garandeer een kwaliteitsvolle dienstverlening door burgers niet te verplichten om hun woon- en energiedossiers exclusief digitaal te regelen of op te volgen, maar door alternatieve kanalen te voorzien voor wie daar nood aan heeft

Sociale begeleiding en ontzorging

“Zonder mijn renovatiecoach was ik niet meer begonnen aan de werkzaamheden aan mijn huis. Ik ben te oud geworden om die zorgen en stress er nog bij te nemen. Ik had daar de moed niet meer voor, maar dankzij de persoonlijke begeleiding en ontzorging is mijn huis nu toch gerenoveerd.” - Gilbert

“Zonder de sociale begeleiding zou het merendeel van de renovaties in het kader van Gent Knapt Op niet gelukt zijn. Een renovatie is voor iedereen intensief, daarom is zowel praktische als emotionele ondersteuning belangrijk. Er zijn veel vragen en onzekerheden, waarbij we hen intensief moeten begeleiden.” - Derkien (projectleider Gent Knapt Op)

“Duidelijke en ambitieuze energiedoelstellingen zijn mooi, maar als die op de burger worden gedumpt zonder de nodige begeleiding en ontzorging, haken velen af. Het heeft veel voeten in de aarde gehad om renovatiecoaches te rekruteren en het kost ook veel tijd om ze op te leiden. Toch is het eigen aan projectoproepen dat ze beperkt zijn in de tijd en dat je nadien opnieuw moet beginnen. Het is zeer moeilijk om een aanbod van begeleiding en ontzorging te verduurzamen als je om de twee à drie jaar opnieuw een projectvoorstel voor nieuwe middelen moet schrijven. We hebben bewezen dat deze aanpak werkt en willen de werking daarom structureel inbedden.” - Alexander (projectcoördinator Leiedal)

Veel oudere woningeigenaars zien op tegen alle regelingen die moeten worden getroffen en de stress die gepaard gaat met renovatiewerken. Een goede begeleiding en ontzorging door een professionele kracht is dan een belangrijke factor om hen te overtuigen die stap toch te zetten. **Renovatiecoaches begeleiden ouderen van begin tot eind doorheen het renovatieproces en zorgen dat ze voldoende op de hoogte zijn en inspraak krijgen.** Zo bieden ze bijvoorbeeld hulp bij het zoekwerk naar een aannemer, bij een tijdelijke verhuis tijdens de renovatie en geven ze ook tips rond energieverbruik.

De Vlaamse regering zet sterk in op energieconsulentenprojecten, maar door het tijdelijk karakter van de projecten vergt het telkens veel tijd, energie en middelen om nieuwe projectvoorstellen in te dienen en nieuwe mensen aan te werven en op te leiden. De Vlaamse Ouderenraad vraagt daarom dat succesvolle projecten **structureel ingebed en verduurzaamd** worden.

De ervaring van het project ‘Gent Knapt Op’ leert dat niet alleen de technische begeleiding, de ontzorging qua administratie en de opvolging van de werken belangrijk zijn. Ook de **sociale begeleiding is cruciaal** bij renovatieprojecten van personen in kwetsbare situaties. Dit vereist echter heel wat tijd en middelen van OCMW’s. Toch werden er bij de voorbije twee oproepen voor het Vlaamse Noodkoopfonds onvoldoende werkingsmiddelen vrijgemaakt voor die begeleiding, wat verklaart waarom zo weinig OCMW’s een project indienden.

De Vlaamse Ouderenraad vraagt daarom dat er bij de toekenning van kredietlijnen aan een project zoals het Noodkoopfonds, dat focust op mensen in kwetsbare situaties, voldoende middelen worden voorzien voor de onontbeerlijke sociale begeleiding. De opvolging van de energieproblematiek is één van de vele taken die OCMW-medewerkers op zich moeten nemen. Voor **minder sterk bezette OCMW’s** is dit een extra grote uitdaging. **Voldoende werkingsmiddelen** zijn essentieel om te zorgen dat alle OCMW’s zich ook op het vlak van de bestrijding van energiearmoede degelijk van hun taak kunnen kwijten.

Voorzie voldoende middelen voor sociale begeleiding en ontzorging en verduurzaam de succesvolle projecten inzake energie en woningrenovatie

Energiescans

“Ik zou graag een energiescan van mijn woning laten nemen, want dit kan een aantal alarmbellen laten afgaan over mijn verbruik. Maar door de hoge energieprijzen haal ik nu al amper het einde van de maand. Die 200 euro kan ik me niet meer permitteren.” - Dorine

Energiescans zijn een **nuttig instrument om mensen zuiniger met energie te laten omspringen en hen bewuster te maken van de noodzaak om bepaalde energiebesparende aanpassingen te doen**. Nu is zo'n scan gratis voor beschermde afnemers en voor sociale huurders, net als voor huurders op de private markt die maximaal een bepaalde huurprijs betalen. Wie niet tot een van deze categorieën behoort, moet 200 euro betalen voor zo'n scan.

Die kostprijs vormt voor velen een drempel om een energiescan uit te laten voeren, waardoor het aantal uitgevoerde energiescans de laatste jaren drastisch is gedaald. Daarom is de Vlaamse Ouderenraad ervoor gewonnen om elke woning ouder dan twintig jaar aan een energiescan te onderwerpen en huurders en eigenaar-bewoners uit de laagste én middelste inkomenscategorie van de Mijn VerbouwPremie hier gratis gebruik van te laten maken.

Verbreed het aanbod van de gratis energiescan naar huurders en eigenaar-bewoners uit de middeninkomensgroepen in oudere woningen

Verhuizen naar een aangepaste woning

“Ik ben tachtig jaar en woon hier al meer dan veertig jaar. Zulke werken zullen mijn comfort misschien wel verhogen, maar ik zie het niet zitten om nog zulke grote investeringen te doen. Hoe lang zal ik er ook baat van hebben? Verhuizen vind ik ook geen optie. Ik zie mezelf niet zitten in een woonzorgcentrum. Bij gebrek aan alternatieven blijf ik dan liever waar ik zit, in mijn vertrouwde omgeving.” - Françoise

Ouderen kunnen naast problemen met de energie-efficiëntie en met de nodige aanpassingen in hun woning ook geconfronteerd worden met het gegeven dat een deel van hun woning niet meer benut wordt, of met onzekerheid over hoelang ze er nog goed zullen kunnen wonen. Voor hen is het belangrijk dat ze persoonlijk actief gesensibiliseerd worden om de **afweging te maken of het niet wenselijker is om te verhuizen** naar een aangepaste woning in hun vertrouwde buurt.

De Vlaamse Ouderenraad vraagt daarom dat energiescanners bij het uitvoeren van een energiescan of bij het geven van advies aan ouderen over hun woning niet enkel stilstaan bij de mogelijkheden om een woning te renoveren of aan te passen. In het geval van een te grote en onaangepaste woning moeten ze ook de mogelijkheid opperen om naar een meer aangepaste woning te verhuizen, en deze ouderen desgewenst toeleiden naar lokale diensten die hen daarin kunnen ondersteunen.

Het is dan wel noodzakelijk dat de Vlaamse overheid inzet op het stimuleren van aanpasbaar bouwen en verbouwen en dat lokale besturen voor een **voldoende ruim aanbod aan aangepaste woningen en woonvormen in de vertrouwde buurt** zorgen.

Faciliteer het verhuizen naar een aangepaste woning en woonvormen voor ouderen

2. Maak werk van een betere kwaliteit van alle Vlaamse woningen

Versterkte renovatiestimulansen

“Op een bepaalde leeftijd ben je minder gemotiveerd om nog grote verbouwingswerken te laten doen. De kostprijs van de renovaties blijft een drempel. Ondanks de bestaande premies hebben veel ouderen het toch lastig om dit bedrag op te hoesten” - Simon (renovatiecoach)

De Vlaamse regering heeft de inkomensgrenzen bij de laagste inkomenscategorie van Mijn VerbouwPremie verhoogd. Hierdoor valt een grotere doelgroep in de laagste inkomenscategorie en ontvangen meer huishoudens een hoger premiebedrag. Hoewel zo’n premie 50 procent van de factuur kan bedragen, is dit voor ouderen zonder financiële reserves en met een laag inkomen **vaak niet voldoende** om de noodzakelijke renovaties te kunnen bekostigen.

Daarom pleit de Vlaamse Ouderenraad voor een verdere versterking van de Mijn VerbouwPremie voor de huishoudens uit de laagste inkomenscategorieën, bij uitstek voor werken die bijdragen tot een goede isolatie van de woning.

Versterk de renovatiestimulansen voor de laagste inkomens. Focus daarbij in eerste instantie op een betere isolatie van woningen

Een optimaal Noodkoopfonds

“Een renteloze lening klinkt goed, maar je zit toch met een tijdsdruk. Ik beschik nu niet over de nodige middelen, dus ik betwijfel dat ik binnen twintig jaar wel over de middelen beschik om die lening terug te betalen. Tenzij ik mijn woning verkoop, maar waar moet ik dan naartoe?” - Herman

Het pilootproject ‘Dampoort Knapt Op’ werd in 2015 opgestart om noodkopers te helpen hun woning gezond, veilig en energiezuinig te maken. Het project vond navolging met ‘Gent Knapt Op’ en inspireerde ook de Vlaamse overheid. Sinds 2020 kunnen OCMW’s subsidies aanvragen uit het Vlaams Noodkoopfonds om eigenaars van noodkoopwoningen te helpen met renoveren.

Toch zijn er verschillen tussen het Vlaams Noodkoopfonds en het Gentse voorbeeld. Zo wordt er bij 'Gent Knapt Op' niet met een lening gewerkt, maar met een budget uit een rollend fonds. Dat budget moet pas worden terugbetaald bij de verkoop van de woning, wanneer geen enkele van de gebruikers nog in het betreffende onroerend goed gedomicilieerd is of wanneer de langstlevende gebruiker overlijdt. Voor oudere noodkopers kan de terugbetaling van een lening een grote drempel betekenen. De hantering van een budget dat teruggevorderd wordt wanneer de woning vrijkomt of verkocht wordt, zou de drempel verlagen om van deze mogelijkheid gebruik te maken.

De vrijgekomen middelen worden in Gent dan opnieuw geïnvesteerd in een andere woning. Bij het Vlaams Noodkoopfonds gaat het terugbetaalde geld niet automatisch naar nieuwe noodkopers in die stad of gemeente. Hiervoor moet weer op een projectoproep worden ingetekend. De Vlaamse Ouderenraad pleit ervoor dat met de terugbetalingen een rollend fonds wordt gefinancierd, zodat zowel de middelen als de opgebouwde expertise in een stad of gemeente opnieuw kunnen worden benut om andere noodkopers te helpen.

Realiseer het maximale potentieel van het Noodkoopfonds door met budgetten te werken in plaats van leningen en er een rollend fonds van te maken

Verplichte conformiteitsattesten

"Wordt het geen tijd om overal in Vlaanderen een conformiteitsattest te verplichten? Dan heb je als huurder meer zekerheid en minder discussies over de woonkwaliteit. - Nicky

Om aan te tonen dat hun huurwoning aan bepaalde kwaliteitsnormen voldoet, kunnen eigenaars-verhuurders een conformiteitsattest aanvragen bij hun gemeente. Een aantal gemeentes heeft deze aanvraag verplicht voor wie een woning wil verhuren. Een woningcontroleur bekijkt dan of de woning aan de minimale normen qua veiligheid, gezondheid en woonkwaliteit voldoet en bevestigt dat via dit officieel document. Met zo'n conformiteitsattest heb je als huurder een **grotere garantie op een huurwoning van goede kwaliteit**.

Het conformiteitsattest biedt **voordelen voor zowel de huurder als de verhuurder**. De huurder weet dat de woning voldoet aan de minimale veiligheids-, gezondheids- en woonkwaliteitsnormen. Bij betwisting tijdens de huurperiode heeft de verhuurder dankzij het attest dan weer een sterk argument dat aantoonde dat zijn woning op bij aanvang van het huurcontract conform was.

Nu staat er in de beleidsnota Wonen dat gemeenten worden **aangemoedigd** om het conformiteitsattest te verplichten en dat er een opleidings- en certificeringstraject komt voor woningcontroleurs. De garantie op een goede woningkwaliteit is echter te belangrijk. Bovendien geeft een verplicht conformiteitsattest ook het **signaal** aan eigenaar-verhuurders dat huurwoningen van goede kwaliteit moeten zijn en dat dit actief wordt gehandhaafd door de Vlaamse overheid. Daarom

is de Vlaamse Ouderenraad voorstander van een verplichting van het conformiteitsattest in heel Vlaanderen.

Verplicht de aanvraag van conformiteitsattesten voor de huurmarkt

Mijn VerbouwPremie voor elke verhuurder

“Als huurder moet ik niet denken aan zonnepanelen. Mijn huisbaas gaat dat ook niet doen voor mij. Tenzij hij de huurprijs kan optrekken, maar daar pas ik voor” - Michel

De Mijn VerbouwPremie is momenteel enkel opengesteld voor verhuurders die hun woning(en) via een Sociaal Verhuurkantoor (SVK) verhuren en niet voor private verhuurders. In de praktijk zijn veel verhuurders echter niet bereid om via een SVK te werken, omdat ze de controle over hun huurwoning willen behouden. Door de scheeftrekking tussen vraag en aanbod, vinden ze makkelijk huurders voor hun huurwoning, ook al is die slecht geïsoleerd. Hierdoor worden de kwetsbare huurders geconfronteerd met een hoge energiefactuur en hebben ze niet de macht om er iets aan te doen.

Daarom pleit de Vlaamse Ouderenraad, net als SAAMO, voor het **openstellen van de Mijn VerbouwPremie voor particuliere verhuurders**. Dit kan hen stimuleren om de nodige renovaties uit te voeren zodat de huurder kan besparen op het energieverbruik en aan woonkwaliteit wint. Deze ingreep kan een belangrijke daling van de energiefactuur betekenen voor ouderen die noodgedwongen een energieverblindende woning huren op de private markt. Aan het openstellen van de Mijn VerbouwPremie voor private verhuurders moet dan wel worden gekoppeld dat de gerenoveerde woning aan een redelijke huurprijs wordt verhuurd. Anders dreigt de verhoogde woonkwaliteit alsnog te worden doorgerekend aan (financieel kwetsbare) huurders.

Stel de Mijn VerbouwPremie open voor private verhuurders

3. Druk de woon- en energiekosten van ouderen

Wisselen van energieleveranciers en –contracten

“Nee, ik ben nog nooit van energieleverancier veranderd. In mijn omgeving hoor ik veel horrorverhalen van mensen die dat wel hebben gedaan. Ik heb er ook geen verstand van. Zolang ik geen al te hoge factuur heb, maak ik me geen zorgen” - Wim

“Veel ouderen sluiten zich aan bij groepsaankopen, maar lezen de kleine lettertjes niet. Ze genieten dan voor 1 jaar van goedkope energie. Maar als ze dan niet op tijd het contract opzeggen om op zoek te gaan naar een goedkope leverancier worden ze automatisch overgeschreven naar het duurste contract van de leverancier. Op die manier komen ze bedrogen uit” - Kathleen

“Ons contract bij onze vaste leverancier van elektriciteit en aardgas werd overgenomen door een andere leverancier. Aan dezelfde voorwaarden werd ons beloofd. We moesten dan ook even bekomen toen we onze afrekeningsfactuur kregen. We hebben toen de raad gekregen van de energieconsulent om van leverancier te veranderen. Nu betalen we elke maand een iets hoger voorschot. Toch hou ik mijn hart vast voor de eindafrekening” - Marie-Lou

Uit de marktmonitor 2021 van de VREG bleek dat maar liefst **43% van de 65-plussers op dat moment nog nooit van energieleverancier veranderde**. Te weinig ouderen beseffen hoe belangrijk het is om energiecontracten met elkaar te vergelijken en indien nodig te veranderen, of ervaren barrières om dat te doen. Zo kozen respondenten die niet online actief zijn (41%) significant vaker nog nooit voor een andere elektriciteitsleverancier dan wie wel online actief is (26%).

Daarom is het noodzakelijk om **doelgerichte informatiecampagnes** op te zetten die gericht zijn op ouderen, over het belang van leverancierswissels. Zulke informatiecampagnes zullen de grootste impact hebben als ze **laagdrempelig** zijn en **via verschillende (ook niet-digitale) kanalen** verlopen. Het is belangrijk dat naast de online instrumenten ook de telefonische ondersteuning van de VREG om leveranciers te vergelijken sterker wordt uitgedragen.

Naast leverancierswissels kunnen contractwissels bij eenzelfde leverancier ook een belangrijke besparing op de factuur betekenen. Een leverancier moet de consument jaarlijks inlichten over het goedkoopste product dat zij aanbieden, volgens het verbruik van de consument. Voor veel ouderen is enkel inlichten echter niet voldoende om op eigen initiatief over te gaan tot de contractwissel. **De Vlaamse Ouderenraad pleit ervoor dat de leveranciers de consument automatisch moeten overzetten naar het goedkoopste tarief volgens hun verbruik.**

Stimuleer energiecontract- en –leverancierswissels bij ouderen

Vereenvoudigde en transparante energiefacturen

“Je moet eens proberen om je factuur te doorgronden. Het komt ook erg onrechtvaardig over dat ons blauw moeten betalen aan heffingen en bijdragen waarvan we niet weten waarvoor ze dienen en dus ook niet of we er iets aan hebben. De energiefactuur zou niet mogen dienen als middel om beleid te financieren” - Julien

In 2019 berekende de VREG, de Vlaamse energieregulator, dat heffingen op zogenaamde openbare dienstverplichtingen meer dan anderhalf miljard euro uitmaken van de globale elektriciteitsfactuur.

Voor de Vlaamse Ouderenraad zou de energiefactuur enkel nog de prijs van de elektriciteit en het transport ervan via de elektriciteits- en gasnetwerken mogen verrekenen. De Vlaamse Ouderenraad vraagt daarom dat alle **oneigenlijke kosten**, opgelegd door de verschillende overheden, waarop een consument geen greep heeft uit de factuur worden gehaald en anders worden gefinancierd. De

sterkste schouders moeten de zwaarste fiscale lasten dragen. De financieel meest kwetsbare huishoudens mogen hier niet onevenredig door worden getroffen.

Haal alle oneigenlijke kosten waarop de consument geen vat heeft uit de energiefactuur

Recht op maandelijkse energiefacturen

Momenteel varen gezinnen door het systeem van voorschotten en jaarafrekening blind: tussentijds hebben ze geen enkel zicht op hun reële energiekost. Bovendien worden ze door dit systeem deels als 'bank' gebruikt door energiebedrijven die hogere voorschotten aanrekenen dan nodig.

Wie een digitale meter heeft, kan zonder probleem overstappen naar maandfacturen op basis van het reële verbruik. Fluvius vervangt momenteel bij alle Vlaamse gezinnen de klassieke meter door een digitale meter. Dit gebeurt straat per straat en gemeente per gemeente, aangevuld met vervroegde installatie in een aantal specifieke situaties. Pas tegen 2029 zou ieder Vlaams gezin over een digitale meter beschikken. Die installatie gebeurt gratis. Wie echter zo snel mogelijk een digitale meter wil en daarvoor een aanvraag doet, moet een plaatsingskost van 88 euro betalen.

In de huidige omstandigheden verkiezen heel wat mensen maandelijkse afrekeningen op basis van hun reële energieverbruik. Zeker huishoudens die financieel kwetsbaar zijn, zouden gratis op deze vorm van maandelijkse facturatie moeten kunnen overstappen. En dus ook in aanmerking moeten kunnen komen voor een gratis vervroegde installatie van de digitale meter.

Breid de rechthebbenden op een gratis plaatsing van een digitale meter uit naar financieel kwetsbare gezinnen

Meer en betere sociale woningen

"Sinds mijn pensioen heb ik niet zo'n hoog inkomen en de woonkosten zijn enorm als je huurt. Normaal zou je maar een derde van je inkomen hieraan mogen besteden, maar bij mij loopt dit momenteel op tot meer dan de helft" - Mieke

"Ik heb geluk. Ik woon in een sociale woning en daarmee kan ik voldoende opzijzetten om mijn andere facturen te betalen en toch af en toe eens iets leuks doen met mijn vrienden of mijn kleinkinderen" - Bernadette

Kwaliteitsvolle sociale woningen blijven een van de meest structurele hefboomen in de strijd tegen energiearmoede. Wie een sociale woning huurt, kan immers de huurkosten drukken, wat meer ruimte laat om met een beperkt inkomen toch andere uitgaven op te vangen. Eind 2021 waren er 145 332 sociale huurders in Vlaanderen. Helaas staan er nog zo'n **180.000 gezinnen op een wachtlijst voor een sociale woning. Bijna 27% van de kandidaat-huurders is ouder dan 55 jaar.** In feite voldoen zelfs

250.000 gezinnen vandaag aan de voorwaarden voor een sociale woning. Daarom moet het **vergroten van het aantal sociale woningen** een topprioriteit worden van de Vlaamse regering.

Op de gemeenten rust sinds 2007 de verplichting om een bepaald aantal sociale huurwoningen te realiseren op hun grondgebied, het bindend sociaal objectief (BSO). Toch haalt meer dan de helft van de Vlaamse gemeenten die norm nu nog steeds niet. Nochtans is de nood aan sociale huurwoningen alleen maar toegenomen, want **de wachtlijst is in tien jaar tijd bijna verdubbeld**. Mensen die in aanmerking komen voor een sociale woning moeten nu gemiddeld drie jaar en vier maanden wachten. Er zijn echter ook gevallen waarbij de wachttijd oploopt tot tien jaar.

Daarom willen verschillende steden en gemeenten die het BSO al gehaald hebben of zullen halen, meer sociale woningen bouwen. Ze moeten dan een woonbeleidsconvenant afsluiten met de Vlaamse regering, die daarin een toezegging doet over de financiering van dat sociaal huuraanbod. De voorbije 10 jaren hebben steden en gemeenten zes keer die mogelijkheid gehad en hebben ze zich geëngageerd voor meer dan 10 000 bijkomende sociale woningen. **De toegang tot die woonbeleidsconvenanten is nu echter beperkt door de Vlaamse regering** tot de gemeenten waar de procentuele verhouding tussen het aantal gerealiseerde plus de geplande sociale huurwoningen ten opzichte van het aantal huishoudens in de gemeente (op basis van de eerdere nulmeting) niet meer dan 15% bedraagt.

Net als de VVSG vindt de Vlaamse Ouderenraad het niet logisch dat de koplopers qua percentage sociale woningen niet meer zouden mogen intekenen op een woonbeleidsconvenant. Dit beperkt de mogelijkheden van gemeenten om hun regierol op te nemen in het lokaal woonbeleid en om een groter aanbod uit te bouwen. De Vlaamse regering moet de **drempels voor de financiering van sociale woningbouw wegwerken en de procedures vereenvoudigen en inkorten**, zodat er sneller meer sociale woningen kunnen worden gebouwd. Tegelijk dient ze gemeenten nog meer te ondersteunen en stimuleren om hun bindend sociaal objectief te realiseren. Dat kan door opnieuw de verplichting in te voeren om bij alle nieuwbouwprojecten in Vlaanderen een minimumpercentage aan sociale woningen te realiseren.

Maak van de stijging van het aantal sociale woningen en van de verbetering van de kwaliteit van sociale woningen een topprioriteit

Volledige automatische toekenning voordelen

“Het is toch ongelooflijk dat we in 2022 nog zelf stappen moeten ondernemen om een huurpremie of het sociaal tarief toegekend te krijgen. De instanties zouden hier veel meer op moeten inzetten en dit controleren” - Willy

Voor mensen op de wachtlijst voor een sociale woning voerde de Vlaamse regering in 2012 de huurpremie in. Hoewel in 2020 zo'n 19.000 mensen een aanvraagformulier voor de huurpremie in de bus kreeg, reageerde toch minder dan de helft. Uiteindelijk kregen 6.000 huurders groen licht voor een huurpremie. Met een **automatische toekenning van de huurpremie** zou elke rechthebbende hier

gebruik van kunnen maken. Ook voor de toekenning van het **sociaal tarief** en voor de **minimumlevering van aardgas** aan mensen met een budgetmeter in de wintermaanden is de Vlaamse Ouderenraad gewonnen voor een automatische toekenning.

Zorg voor de volledige automatische toekenning van voordelen inzake wonen en energie

Een hervormd ontradingstarief

“De schroom voor energiearmoede is zeer groot, maar wordt toch onderschat. Wie door een te laag inkomen de facturen niet meer kan betalen, wordt gezien als een wanbetaler. Dat stigma weegt op hen. Door het ontradingstarief hebben ze het dan ook nog extra moeilijk om hun schulden af te lossen. Hierdoor sluiten ze zich steeds meer op en af van de buitenwereld” - Mieke

Wie zijn energiefactuur niet kan betalen, geen nieuwe energieleverancier vindt en geen beschermde klant is, moet een beroep doen op distributienetbeheerder **Fluvius als sociale leverancier**. Die levert hem dan energie aan een gemiddelde prijs van de commerciële contracten. Dit tarief is dus duurder dan de goedkoopste contracten op de markt. Dit **“ontradingstarief”** is bedoeld om gedropte gezinnen aan te sporen hun schulden zo snel mogelijk af te lossen en terug te keren naar de commerciële markt. In de praktijk hebben de schuldenaars het door het ontradingstarief echter moeilijker om hun schulden af te lossen.

De Vlaamse Ouderenraad pleit voor een **hervorming** van dit ontradingstarief, zodat mensen met betalingsproblemen niet langer worden overgezet op een duurder energietarief.

Hervorm het systeem van het ontradingstarief

4. Samenvattend: overzicht beleidsaanbevelingen

Een betere begeleiding, ondersteuning en ontzorging van ouderen

- Maak werk van een sensibiliseringscampagne over energie-efficiënt wonen en leven, die ouderen via verschillende kanalen bereikt.
- Verzeker het laagdrempelig karakter van de woon- en energieloketten en versterk hun capaciteit om ouderen met een verhoogd risico op energiearmoede en een onaangepaste woning proactief te benaderen en te informeren.
- Garandeer een kwaliteitsvolle dienstverlening door burgers niet te verplichten om hun woon- en energiedossiers exclusief digitaal te regelen of op te volgen, maar door alternatieve kanalen te voorzien voor wie daar nood aan heeft.
- Voorzie voldoende middelen voor sociale begeleiding en ontzorging en verduurzaam de succesvolle projecten inzake energie en woningrenovatie.
- Verbreed het aanbod van de gratis energiescan naar huurders en eigenaars-bewoners uit de middeninkomensgroepen in oudere woningen.
- Faciliteer het verhuizen naar een aangepaste woning en woonvormen voor ouderen.

Maak werk van een betere kwaliteit van alle Vlaamse woningen

- Versterk de renovatiestimulansen voor de laagste inkomens. Focus daarbij in eerste instantie op een betere isolatie van woningen.
- Realiseer het maximale potentieel van het Noodkoopfonds
- Verplicht de aanvraag van conformiteitsattesten voor de huurmarkt.
- Stel de Mijn VerbouwPremie open voor private verhuurders.

Druk de woon- en energiekosten van ouderen

- Stimuleer energiecontract- en –leverancierswissels bij ouderen.
- Haal alle oneigenlijke kosten waarop de consument geen vat heeft uit de energiefactuur.
- Breid de rechthebbenden op een gratis plaatsing van een digitale meter uit naar financieel kwetsbare gezinnen.
- Maak van de stijging van het aantal sociale woningen en van de verbetering van de kwaliteit van sociale woningen een topprioriteit.
- Zorg voor de volledige automatische toekenning van voordelen inzake wonen en energie.
- Hervorm het systeem van het ontradingstarief.

Referenties

Heylen & Vanderstraeten (2019). *Wonen in Vlaanderen anno 2018*. Leuven: Steunpunt Wonen.

Meyer & Coene (2022). *Barometers energie- en waterarmoede*. Brussel: Koning Boudewijnstichting.

OKRA (2022). *Te veel kwetsbare mensen zonder energiepremie*. Geraadpleegd op 07/12/2022, via <https://www.okra.be/nodes/teveelkwetsbaremensenzonderenergiepremie/nl>

Tele-Onthaal (2022). *Onzekere economische tijden hebben ook impact op hulplijn Tele-Onthaal*. Geraadpleegd op 15/09/2022, via <https://www.tele-onthaal.be/pers/tele-onthaal-en-energiecrisis>

Van den Broeck K. (2019). *Drempels voor renovatie aan de vraagzijde*. Leuven: Steunpunt Wonen

VREG (2021). *Marktmonitor 2021*. Geraadpleegd op 18/05/2022, via <https://www.vreg.be/sites/default/files/document/rapp-2021-18.pdf>